

A JÁTÉKOSSÁG MINT A TANULÓI AKTIVITÁST SERKENTŐ TÉNYEZŐ

Az iskolába lépés időpontjáig a gyermek életében uralkodó tevékenységi forma a *játék*, amely testi és a szellemi fejlődése feltételeit biztosítja. Az iskolát megelőző óvodai foglalkozások kerete is játékos, a foglalkozások tartalma legtöbbször maga a játék.

Az iskolába lépés nem lehetséges átmeneti szakasz nélkül. *A játék és az iskolai munka, a tanulás* között fokozatos átmenetet kell alkalmazni, hogy elkerülhessük a fejlődésbeli zavarokat, töréseket.

A gyermek gondolkodása az iskoláskor kezdetén főleg *cselekvő* — *szemléletes* jellegű. Ezért a tanulóknak a tanítási órákon való játékos cselekedtetése nemcsak mint a mozgásszükséglet kielégítését, a figyelem felkeltését és fenntartását szolgáló aktivizálási eszköz szerepelhet, hanem nagy jelentőségű a közvetlen megismerési folyamatokban is. A különböző játékos jellegű mozgások, cselekvések szakadatlan kapcsolatban tartják a gyermeket a környezetével. Ennek a megismerés szempontjából az a jelentősége, hogy a megszakítás nélküli érzékelési folyamatokat szakaszokra bontják és ugyanakkor összekapcsolják a minőségileg különböző érzékeléseket; pl. a látási és a tapintási érzékelést stb.

A játékoság különösen fontos serkentő tényezőként használható fel az *alsó tagozati* oktatásban. Az iskolai gyakorlat sokoldalúan igazolja, hogy pl. az agyag, illetve a papírmunkák munkafogásait sokkal gyorsabban sajátítják el a gyerekek, ha azokat valamilyen játékos tevékenységhez kapcsoljuk. Vagy pl. az egyes tanítási órák játékos elemeket is tartalmazó szervezése a manuális-technikai aktivitás magasfokú megvalósításával eredményesen járul hozzá a tanulók értelmi erőinek — a megfigyelésnek, az emlékezésnek, a képzeletnek, a gondolkodásnak — a fejlődéséhez.

Az iskolai tapasztalatok arra mutatnak, hogy *a játékoság igénye nem korlátozódhatik csupán az alsó tagozatra. A játékos elemek* — természetesen csökkenő mértékben — *igen eredményesen használhatók fel a felső tagozatban, sőt a középiskolai oktatásban is.*

A játékoság fontosságát az iskolai gyakorlat általában igazolja. A tapasztalat mint egyszerű empiria azonban csak részleges és főleg bizonytalan általánosításokhoz nyújt elegendő alapot. Bizonyított törvényszerűségekhez, általános érvényű megállapításokhoz csak tudományosan átgondolt és végrehajtott kísérletek útján juthatunk. Ezért tartottuk szükségesnek a játékoság hatásainak feltételvariálós pedagógiai kísérlettel való pontosabb feltárását, meghatározását.

A vizsgálat általános ismertetése

A játékoság helyesen alkalmazva a gyermek mozgásszükségletének kielégítése mellett működteti a tanuló reprodukív és alkotó képzetét is. A képzelőerő felhasználása és fejlesztése pedig fontos feladata az iskolai munkának, mert a képzeletre gyakran kell támaszkodnunk az iskolai ismeretszerzésben. A felnőtt ember eredményes munkájának is egyik feltétele az alkotó fantázia.

A játékos, mozgásos elemeknek az alsó és a felső tagozatban egyaránt nagy szerepük van az aktív figyelem felkeltésében és fenntartásában. Az aktív figyelem biztosítását segíti elő pl. a *játékos beleélés*. A játékos beleélés megteremtésének egyik eredményes megoldási módja, ha a tanítási óra elején külön bevezető beszélgetést iktatunk be. Ez az eljárás különösen az alsó tagozatban alkalmazható sikeresen.

A játékoság megteremtésének főleg a felső tagozatban és a középiskolákban alkalmazható módjai a *játékos versengések*. Megfigyeléseink szerint a játékoságnak ilyen formában való megoldása eredményes serkentő eszköze lehet az aktív tanulói tevékenység kibontakoztatásának. Ez a megállapításunk azonban csak a minőségi viszonyokra utal, ugyanakkor nem tud útmutatást adni arra vonatkozóan, hogy a játékoság mennyiségileg milyen mértékben fokozhatja iskolai munkánk hatékonyságát. Ezért vizsgálatunkkal a minőség viszonyokon kívül elsősorban a kvantitatív összefüggéseket igyekeztünk feltárni.

A játékos jellegű vetélkedő mint aktivizálási eszköz nemcsak az óra egyes mozzanataiban alkalmazható eredményesen, hanem az egész tanítási órát is felépíthetjük ilyen formában. — A pedagógiai kísérletünk alapjául szolgáló órát ilyen módon építette fel a nevelő.

A játékoság hatására jól következtethetünk abból, hogy pl. a versengés mennyire tette lehetővé a tanulók egyéni és közösségi tevékenységét, aktivitását, illetve milyen a gyermekek feleleteinek tanulókénti és nemek szerinti megoszlása.

Ezek alapján vizsgálatunkban az *egyéni és a közösségi aktivitás, valamint a helyes tanulói feleletek mértéke és megoszlása képezték a vizsgálandó jelenségeket.*

A kísérletet úgy szerveztük meg, hogy ugyanabban az iskolában az azonos tantervi anyagot az osztályok egy részében játékosan, a kontroll osztályokban pedig a játékos, vetélkedő jelleg elhagyásával tanította a nevelő. Így a kísérlet szempontjából *döntő jelentőségű tényezőként:*

- a) az azonos tanítási egység, mint invariáns feltétel;
- b) a játékos vetélkedő alkalmazása, illetve elhagyása, mint variáns feltétel szerepelt.

A vizsgálat ilyen szervezése lehetővé tette a játékoság hatásának kísérletileg történő megállapítását.

A vizsgálat részletezése

— A helyes értelmezés érdekében szeretnénk felhívni a figyelmet arra, hogy a vizsgálat időpontjában tértek át az új, reform tankönyvek alkalmazására. Ezért az anyag feldolgozásában a nevelőnek figyelembe kellett venni a korábbi tankönyvek alapján elsajátított dalkészletet is. Ez a tartalmi probléma a vizsgálatunk szempontjából figyelmen kívül hagyható volt. —

A kísérlet kiindulópontjaként gyakorló iskolánk 5. d. osztályában az éles és a nyújtott ritmusok felismerésének és hangoztatásának gyakorlására a következő felépítésben tartotta meg az ének-zene órát a nevelő:

A tanítási óra vázlata

1. Köszöntés, jelentés, napló beírás.
2. A nótafások által összeállított dalszövegek; előzetes megbeszélés alapján olyan dalokat énekelnek, amelyekben pontozott ritmus fordul elő.
3. Az elméleti anyag ismételése.
4. Az óra céljának megjelölése: „A mai órán versenyzünk. A feladatokat a pontozott ritmusok köréből adom. A fiúk és a lányok csoportja versenyez egymással... a helyes megoldásokat színes korongokkal jutalmazom.”
5. A vetélkedő feladatai:
 - a) Köszönésünk hangja éles ritmusban.
 - b) Ki tud nyújtott ritmusban köszönni?
 - c) Nyújtott és éles ritmus váltakozzon ugyancsak a köszönés hangjára.
 - d) Különböző ütemek diktálása „lalázva”. Feladat: a tanulók felismerése alapján felírjuk a táblára.
 - e) Az előző ütemek ellenritmusa egy új ütemmel kiegészítve.
Kérdések: Milyen dalokra gondoltok? (Csinom Palkó)
Melyik korban született a dal?
Milyen hangulatú? Miért?
 - f) Énekeljük el a dalt. Ahol nyújtott ritmus van, hangosan énekeljük, a többi halkán. (Egész osztály.)
 - g) Ismét osztályfeladat: Az éles ritmusoknál tapsoljunk!
 - h) A táblára előre felírt ritmusból találjunk rá az énekekre! Énekeljük el a dalt! Hány soros a dal? Szerkezete?
 - i) A dal első sorának ritmusát hangérték elnevezéssel énekeljük!
 - j) Zenehallgatás: Két tábla van a tanulók kezében *kék* és *piros színű*. A dal éneklése közben a felismert ritmusfajtnál emeljük fel a megfelelő táblát!
 - k) Rendezzük a megfelelő sorrendbe az előbbi dal első sorának ritmuskártyáit.
 - l) Zenehallgatás: SCHUBERT: Csalogató. — Milyen ritmus fordul elő a műben? Mit akar kifejezni a gyakori nyújtott ritmussal?
6. A verseny értékelése.
7. Összefoglalás: Milyen ritmusértékekkel foglalkoztunk? Mely dalokban fordult elő éles, illetve nyújtott ritmus? stb.

A tanítási óra tartalmi és módszertani vonatkozásai

Az óra elején igen szerencsés és érdeklődést ébresztő aktivizálási eszköz volt a nótafások kezdő éneke. Az őrök nótafái egymás után indították el a dalokat, amelyekbe néhány hang után az osztály is bekapcsolódott. A nevelő előzetes utasítása alapján a dalok csak pontozott ritmusúak lehettek. Így a tanulók éneke egyúttal a további munka kiindulópontjaként is szolgálhatott. A régebbi elméleti anyag felújítására és ismételésére az óra bevezető részét használta fel a nevelő. A ritmus felismertetését a lényeges vonások kiemelése követte; megállapították a ritmusképletek azonosságát és különbözőségét.

Az ismeretek felújítása és megszilárdítása után gyakorló jelleggel került sor az ismeretek gyakorlati alkalmazására.

A tanulók fejlettségének és életkori sajátosságainak megfelelően — 10—11 éves korról van szó jelen esetben — a gyakorlati alkalmazás játékos megoldású: vetélkedő a fiúk és a lányok között.

A nevelőnek az a megjegyzése, hogy azt a csoportot kérdezi először, amelyikben a legtöbben jelentkeznek, a csoportok közösségi aktivitását igyekezett felébreszteni.

A tanár a helyes feladatmegoldásokat egyszerű, de a tanulók számára izgalmas módon jutalmazta: dobozban táblácskákat tartogatott, amelyeket az egyes feladatok pontos megoldásában legnagyobb aktivitást felmutató fiú, vagy leány csoport kapott meg.

A pontosságon kívül a versenyben döntő szempontként az egyes csoportokon belüli minél nagyobb számú jelentkezés szerepelt. Az egyes feladatok megoldására jelentkező tanulók sikeres szereplését az osztály növendékei feszült figyelemmel kísérték. Az egyes tanulók szereplésén kívül a helyes dallamokat a nevelő rendszeresen megismételtette az osztállyal is. Így a játékban való részvétel kellemes izgalmán kívül biztosította az egész osztály tevékenységét is a tanításban.

Az adott ritmus felismertetéséhez és táblára iratásához kapcsolódva a nevelő *alapprogramokat* ismételtetett, erősítette a tanulók tudását. — Pl. negyed érték, ütem, ütemjelző, ritmus megszólaltatás, ellenritmus, ritmus — taposás.

A *játékosság megvalósításának* kitűnő alkalmazási módját jelentette a kék színű táblácskák felmutatása az éles ritmus és a piros színű táblácskák felmutatása a nyújtott ritmus hallatára.

A nehezebb feladat után pihentetőül és biztatásul könnyebbet kaptak a tanulók biztosságérzetük erősödése érdekében.

Az órán alkalmazott módszerek változatossága, a színes, játékos óravezetés nemcsak az egyéni és a közösségi aktivitás kibontakozását segítette elő, hanem tevékeny hozzájárulást jelentett a tantárgy megszerettetéséhez is.

Az egyéni és a közösségi aktivitás mértéke

A továbbiakban abból a szempontból szeretném megvizsgálni az órát, hogy a vetélkedő jelleg mennyire tette lehetővé a tanulók egyéni szereplését és az osztály egészének a tevékenységét? Részletesen elemzem, hogy az óra vetélkedő részében hány érdemi választ igénylő kérdés hangzott el? Milyen a válaszok tanulókénti és nemek szerinti megoszlása? stb.

Majd a kapott eredményeket összehasonlítom a kiegészítő pedagógiai kísérlet során nyert adatokkal.

Utaltam már arra, hogy a kiegészítő kísérletet úgy szerveztük meg, hogy az ismertett tanítást egyik párhuzamos osztályban *változtatás nélkül*, két másik *párhuzamos osztályban pedig a játékos, vetélkedő jelleg elhagyásával* tartotta meg ugyanaz a nevelő. Így lényegében a játékosság serkentő hatását kísérletileg lehetett felmérni.

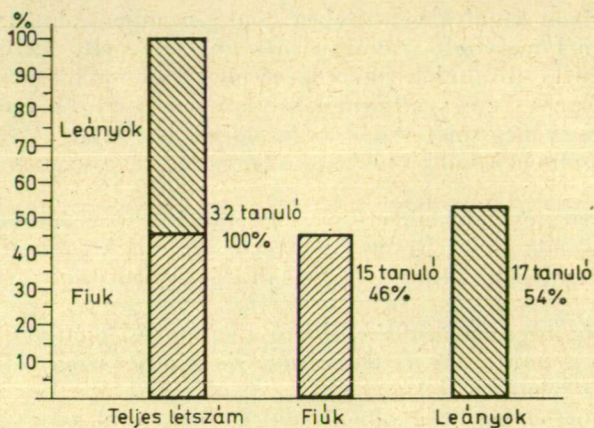
A tanítási óra elemzése a következőket mutatja:

1. tábla

Az 5. d. osztály nemek szerinti megoszlása

	Tanuló	%-ban
Az osztály létszáma	32	100
A fiúk létszáma	15	46
A leányok létszáma	17	54

Az osztályban tehát 80%-kal több a leánytanuló, mint a fiú.

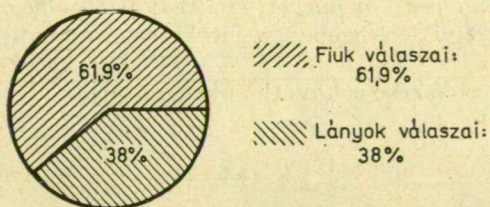
1. ábra.

A nevelő azt a csoportot — fiú vagy leány — hívta fel először, amely csoportban nagyobb volt a jelentkezők száma. Tehát a táblázat közvetve jelzi a tanulói aktivitás mértékét is.

2. tábla

A vetélkedő során elhangzott kérdések, illetve érdemi válaszok nemek szerinti megoszlása

		%-ban
A kérdések, ill. érdemi feleletek száma	21 kérdés-válasz	100
A fiúk feleleteinek száma	13 válasz	61,9
A leányok feleleteinek száma	8 válasz	38

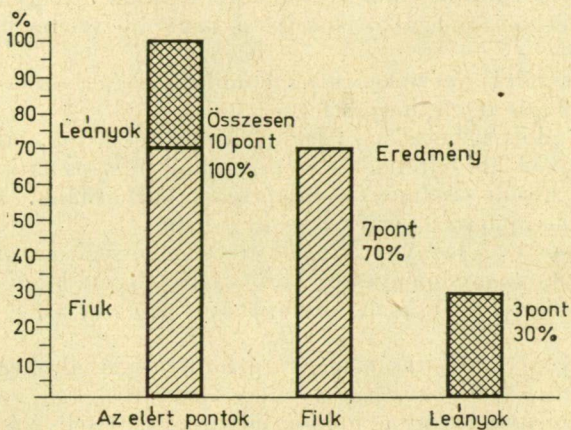
2. ábra.

Az összehasonlítás alapján azt állapíthatom meg, hogy a fiúk az órán gyorsabban és főleg nagyobb mértékben reagáltak a nevelő kérdéseire, mint a leányok. Azonban helytelen lenne ebből az egyetlen tényből olyan következtetést levonni, hogy a fiúk általában aktívabbak, mint a leányok.

Az viszont feltételezhető, hogy a játékoság alkalmazása ezen az órán nagyobb serkentő erőt jelentett a fiúk számára. Tovább vizsgálva ezt a kérdést, a következőket láthatjuk:

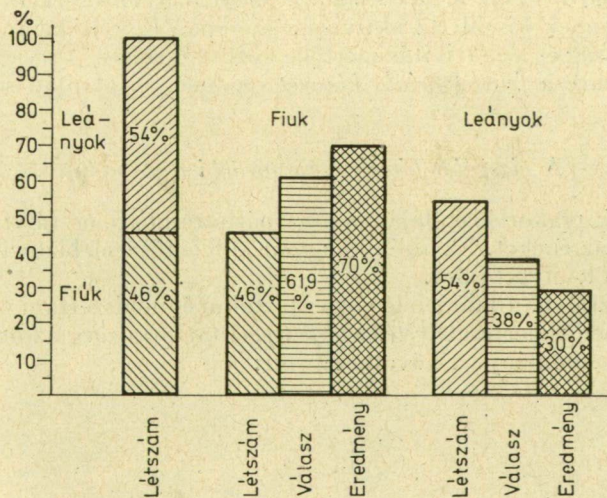
3. tábla
A vetélkedő eredménye

Az elért pontok száma		%-ban
Összesen	10 pont	100
A fiúk pontjainak száma	7 pont	70
A leányok pontjainak száma	3 pont	30

3. ábra.

4. tábla
Az 1—3. táblázatok összehasonlítása

4. ábra

Az egyszerű összehasonlítás 40%-kal nagyobb eredményességet mutat a fiúk javára. Azonban nem hanyagolhatjuk el azt a tényt, hogy a nevelő kérdéseire elsősorban a gyorsabban és főleg a nagyobb mértékben jelentkező csoport válaszolhatott. Így az aktívabban szereplő fiúknak nagyobb volt a lehetőségük a pontszerzésre. Tehát a nagy különbség még egyáltalán nem jelenti a leányok gyengébb felkészültségét.

Azonnal szembetűnő, hogy a létszámhoz viszonyítva a vetélkedő során a fiúk mennyiségileg 15%-kal több választ adtak, mint amennyi számarányuk alapján várható lett volna.

A valószínűségszámítás törvényszerűségei alapján a nagyobb aktivitás, a több egyéni felelet már magában hordja a nagyobb eredmény elérésének a lehetőségeit.

Tehát az aktivitás mértéke és az eredményesség között függvényszerű összefüggés fennállását tételezhetjük fel.

Ha az órán adott válaszokat, feleleteket úgy tekintjük, mint az aktivitás fokmérőit, akkor az előbbi feltételezés szerint a fiúk 61%-os aktivitási értékének megfelelően 60% körüli eredményességi értéket várhatnánk. A leányoknál a 38%-os aktivitás alapján ez az érték 38—40% lenne.

A fiúk 70%-os és a leányok 30%-os eredményességi mutatója igazolja az aktivitás mértéke és az eredményesség között feltételezett függvényszerű összefüggést. — Ez az összefüggés nem azonosítható azonban az egyenes aránysággal. —

A fiúk nagyobb aktivitását magyarázhatnánk azzal, hogy nagyobb az énektudásuk, mint a leányoké. Ezt a magyarázatot el kell vetnünk, mert a leányok átlageredménye a tanítás időpontjában végzett felmérés adatai szerint 0,18-dal magasabb volt mint a fiúké. Az aktivitás különbözőségének oka ebben az esetben tehát nem lehetett a nagyobb tantárgyi felkészültség.

Vissza kell térnünk a korábbi feltételezéshez, a játékoság, a vetélkedés alkalmazása jelentette a nagyobb serkentő erőt a fiú tanulók számára.

A feltételezés nyomán azonban bonyolult kérdések vetődnek fel:

— A vetélkedés csak a fiúk számára jelent nagyobb serkentő erőt? A leányok számára ennek kisebb az aktivizáló szerepe? Egyáltalában: van-e összefüggés a játékoság és az aktivitás mértéke között? stb. —

A kérdésekre a *feltételvariálós kísérlet* eredményei alapján szeretnék válaszolni.

A vizsgálat kiterjesztése további osztályokra

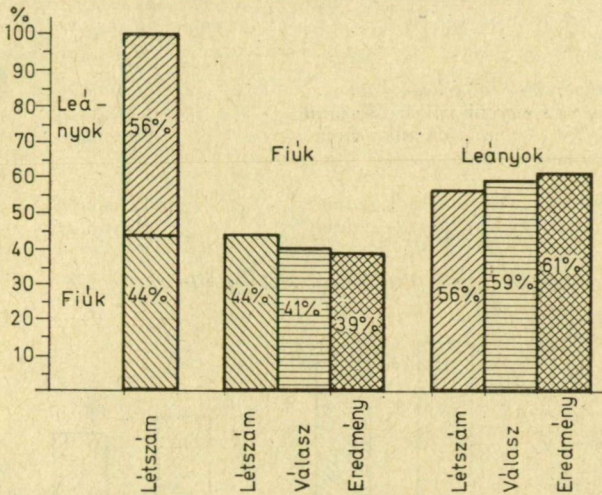
Főiskolánk gyakorló iskolájában négy párhuzamos 5. osztályban ugyanazon tanár tanította az éneket. Ez a tény nagyon jó lehetőséget biztosított egy *összehasonlító kísérlet* lefolytatására.

Az 5. a. osztályban minden lényeges tartalmi és módszertani változtatás nélkül, az előzőekben ismertetett *vetélkedős jelleggel* tartotta meg az órát a nevelő.

A kísérlet eredménye a következő volt:

5. tábla

Az 5.a osztály eredményeinek összehasonlítása

5. ábra.

Megállapítások:

1. Az 5. a. osztályban abszolút mértékben is és a létszámhoz viszonyítva is a leányok aktivitása nagyobb volt, mint a fiúké. Tehát ebben az osztályban éppen ellenkező eredmény mutatkozik, mint az 5. d. osztályban, ahol a fiúk tevékenysége volt a nagyobb. A hasonló módon megtartott 5. a. és 5. d. osztályos órák összehasonlítása alapján azt a megállapítást tehetjük, hogy a játékoság egyaránt serkentő tényezőként hathat a fiúk és leányok iskolai munkájára.

2. Az 5. d. osztály eredményeinek az elemzésekor már utaltam arra, hogy a nagyobb aktivitás nagyobb eredmény elérését teszi lehetővé.

Az 5. a. osztály eredményei: — a leányok 59⁰/₀-os aktivitási mutatója és a 61⁰/₀-os eredményessége, valamint a fiúk 41⁰/₀-os aktivitási értéke és 39⁰/₀-os eredményessége szintén igazolják az aktivitás mértéke és a tanulók eredményessége közötti megközelítően az egyenes arányossághoz hasonlítható függvényyszerű kapcsolat fennállását.

Az 5. b. és az 5. c. osztályokban ugyanazt a tanítási egységet azzal a különbséggel tanította a nevelő, hogy az óra célkitűzésében nem történt utalás a játékoságra és a nevelő a tanulók válaszait, feleleteit nem jutalmazta külön pontokkal. Óra végén csak általánosan tett említést a nevelő arra vonatkozóan, hogy a fiúk, vagy a leányok szerepeltek-e eredményesebben?

Az óra általános felépítése, az egyes kérdések, feladatok ezeken az órákon szintén változatlanok maradtak.

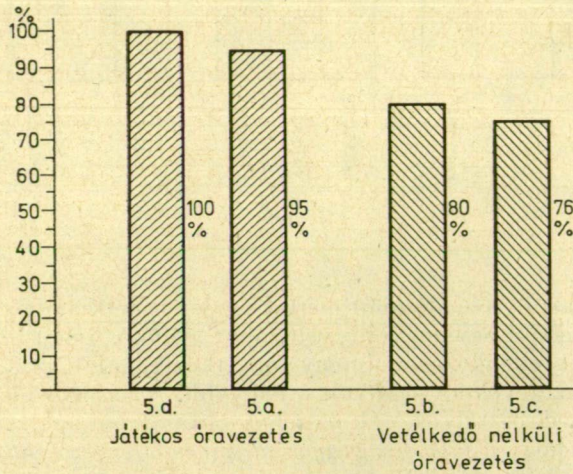
Így, változó, variáns tényezőként a játékos, vetélkedő jelleg elhagyása szerepelt.

Ez a tényette lehetővé, hogy az 5. d. és az 5. c. osztályok eredményeinek vizsgálata alapján következtethessünk arra a kérdésre, milyen hatással van a játékoság a tanulók tevékenységére?

6. tábla
Az egyéni aktivitás alakulása

		%-ban
A) A játékos, vetélkedő jellegű órákon:		
5.d osztály: az egyéni válaszok száma	21 válasz	100
5.a osztály: az egyéni válaszok száma	20 válasz	95
B) A játékosság alkalmazása nélkül megtartott órákon:		
5.b osztály: az egyéni válaszok száma	17 válasz	80
5.c osztály: az egyéni válaszok száma	16 válasz	76

Az egyéni válaszok $\%$ -os alakulása osztályonként:

6. ábra.

A levonható megállapítások:

- Mivel az egyes osztályok ének átlageredményei között lényeges eltérés nem volt és a nevelő személye is azonos, az egyes osztályok aktivitásbeli eltérését teljesen indokoltan a változó feltételben, a *játékosságban* kereshetjük.
— A játékos felépítésű órák között 5 $\%$ -os, a nem játékos órávezetés esetén 4 $\%$ -os aktivitásbeli különbség mutatkozik. —
Tehát ezek alapján azt a megállapítást tehetjük, hogy az azonos feltételek és hasonló órávezetés esetén az aktivitás mértéke is hasonló értéket mutat.
- A játékos és a nem játékos órák aktivitásának az összehasonlításakor azt láthatjuk, hogy a játékos órávezetés esetén lényegesen nagyobb az aktív tanulói tevékenység. Kísérletünkben a játékos órákon 15–24 $\%$ -kal volt nagyobb a tanulók aktivitása.
A négy osztály eredményei alapján kísérletileg is igazoltnak tekinthető a korábbi feltételezés, hogy a játékosságnak lényeges serkentő szerepe van az aktív tanulói tevékenység megvalósításában.
- Más iskolákban végzett látogatásaim, különböző tantárgyak oktatásának megfigyelései és több évtizedes közvetlen oktatói tevékenységem alapján

határozott véleményem, hogy a 10—14 éves tanulók oktatása során is szükség van a játékoságra, mint az aktív tanulói tevékenység serkentő eszközére. Azt azonban nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a játékoság nem öncél, hanem csak eszköz az oktató-nevelő munka céljainak megvalósításában.

A felvetődhető ellenvélemények

A vetélkedő, játékos órák alkalmazása ellen felvethető, hogy az ilyen órákon főleg az egyéni, individuális jelleg érvényesül. Csak a jó felkészültségű tanulók számára van alkalom a szereplésre, a fejlődésre.

A részletesen leírt óra egyúttal jó példa arra is, hogy az egyéni aktivitás kibontakoztatásán kívül, hogyan lehet megvalósítani a széles körű közösségi aktivitást is a vetélkedőszerűen felépített órákon.

Közelebbről megvizsgálva az órán egyénileg szerepelt tanulók számát, a következőket láthatjuk:

7. tábla

Az 5. d osztályban a vetélkedő során egyénileg szerepelt tanulók megoszlása

A) Fiúk:

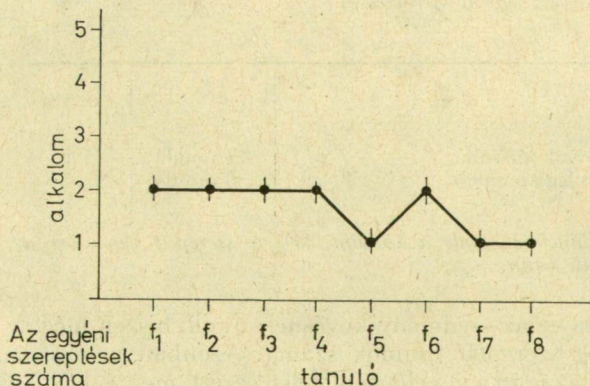
f_1 tanuló		2 válasz
f_2 tanuló		2 válasz
f_3 tanuló		2 válasz
f_4 tanuló		2 válasz
f_5 tanuló	1 válasz	
f_6 tanuló		2 válasz
f_7 tanuló	1 válasz	
f_8 tanuló	1 válasz	

B) Leányok

l_1 tanuló	1 válasz	
l_2 tanuló	1 válasz	
l_3 tanuló	1 válasz	
l_4 tanuló	1 válasz	
l_5 tanuló		3 válasz
l_6 tanuló	1 válasz	

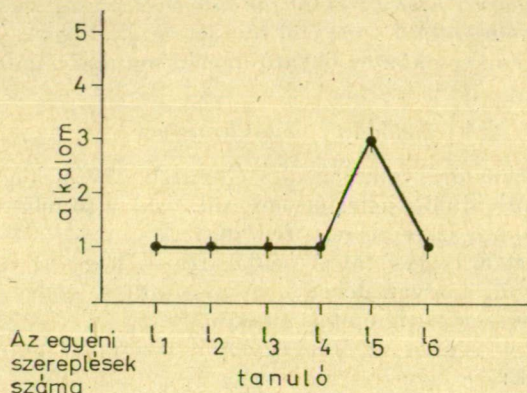
Az egyénileg szerepelt tanulók megoszlása grafikonon ábrázolva

A) Fiúk:

7. ábra.

B) Leányok:

8. ábra

A fiúknál az egyénileg szerepelt tanulók szóródása nagy eltérést nem mutat. A leányoknál a kisebb aktivitáson kívül feltűnő jelenség, hogy 5 tanuló 1—1 alkalommal juthatott szóhoz, míg 1 tanuló 3-szor szerepelt. — Ez a jelenség a verseny hevében elkerülte a nevelő figyelmét. —

Az aktivitás mértékét nemek szerint tovább vizsgálva:

8. tábla

Az aktivitás mértéke a nemek szerinti létszámhoz viszonyítva

a) Fiúk:

		%-ban
A fiúk létszáma	15 tanuló	100
Egyénileg szerepelt	8 tanuló	53

Tehát a vetélkedő során a fiú tanulók 53%-a részére nyíltott lehetőség az egyéni szereplésre.

b) Leányok:

		%-ban
A leányok létszáma	17 tanuló	100
Egyénileg szerepelt	6 tanuló	35

A leányoknál csak a létszám 35%-a szerepelt egyénileg a vetélkedő során.

Első pillanatra ez az eredmény kevésnek tűnik, hiszen még az 50%-ot sem érte el az egyénileg szerepelt tanulók száma. Azonban nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy az órán a nevelő nem feledkezett meg a közösségről, az osztályról sem.

9. tábla

Az aktivitás mértéke az osztály létszámához viszonyítva

		%-ban
Az osztály létszáma	32 tanuló	100
Az egyénileg szerepelt fiú és leánytanulók száma	14 tanuló	43,7

A tanár a vetélkedő egyéni választ igénylő feladatait rendszeresen hozzákapcsolta az egész osztály tevékenységét igénylő feladatokhoz.

A közösségi aktivitás kibontakoztatása alapvető fontosságú követelmény a gyakorló órákon. Ebből a szempontból is vizsgálva az órát a 43,7%-os egyéni szereplés igen jó eredménynek tekinthető, hiszen az óra során az egész osztály közösen még 9 ismétlő jellegű feladatot is megoldott. Az ismétlő jellegű feladatok közül a közösségi aktivitás szempontjából a 3 ügyességi feladatnak volt nagy jelentősége.

Pl. a „Csinom Palkó” c. dal éneklésekor az éles ritmusoknál tapsolni kellett az osztálynak, vagy a „Megjött már a fecskemadár” c. dal éneklésekor az éles ritmusnál a kék színű táblát kellett felnyújtani.

Ezeknek a játékos elemeknek az alkalmazása a mozgásosságon keresztül elősegítette az egész osztály bekapcsolódását a tanításba.

Az óra világosan igazolja, hogy a játékosság, a vetélkedés az egyéni szereplésen kívül nagy lehetőségeket biztosít az egész osztályra kiterjedő tevékenységek számára is.

Általános megjegyzések

Amikor hangsúlyozom a játékosság serkentő szerepét az iskolai oktatásban, ugyanakkor nem szabad szem elől téveszteni a következőket:

1. A játékosságot csak olyan mértékben alkalmazhatjuk a 10–14 éves tanulók oktatásában, ameddig fokozza tanulóink aktivitását, sokoldalú tevékenységét.

Ha a játékosság uralkodóvá válik, akkor nem segíti, hanem gátolja az az eredményes oktató munkát.

2. A tanulók fejlődésének megfelelően a játékos elemeket fokozatosan csökkentenünk kell, hogy az oktató munkában egyre jobban a belátásból fakadó, erkölcsi indítékokkal alátámasztott, tudatos tanulói aktivitást bontakoztassuk ki.

A játékosság teljes kiküszöbölése azonban teljesen helytelen eljárás lenne. A játékos elemek felhasználására bizonyos körülmények között még a középiskolás korban is szükség van.

3. A játékos, vetélkedő órákon a lassúbb gondolkodású, de alapos tudású tanulók számára is biztosítani kell a szereplési lehetőségeket. A gyors észjárású tanulók túlzott szerepeltetése az órákon könnyen a „sztár” szellem kialakulásához vezethet, ami akadályozója lehet a jellem helyes irányú fejlődésének.

A tanítási órák játékos mozzanatain kívül a *játéknak* külön is helyet kell kapnia az iskolai életben. — Pl. a testnevelési órákon, úttörőfoglalkozásokon, óráközi szünetekben stb.

Ezzel kapcsolatban szeretném kiemelni azt az alapvető törvényt, hogy

a szünet a tanulóké!

A szünetek mozgásos, játékos tevékenysége felfrissíti a tanulókat, ezért nem engedhető meg a tanítási órák idejének megnyújtása a szünet rovására.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- G. CLAUSS—H. HIEBSCH: Gyermekpszichológia. Akadémiai Kiadó. Bp. 1964.
ELKONYIN D. B.: Gyermeklélektan. Tankönyvkiadó. Bp. 1964.
ENYIKEEV: A tanulók megismerő tevékenységét aktivizáló módszerek rendszere. Szovjetszkaja Pedagogika. 1962. 7. sz.
KARDOS LAJOS: Általános pszichológia. Tankönyvkiadó. Bp. 1964.
KELEMEN LÁSZLÓ: A 10—14 éves tanulók tudásszintje. Akadémiai Kiadó. Bp. 1963.
KELEMEN LÁSZLÓ: A pedagógiai kísérletezés néhány elvi kérdése. Társadalmi Szemle. XXI. évf. 1966. március.
NAGY SÁNDOR: Didaktika. Tankönyvkiadó. Bp. 1967.
RUBINSTEIN: Az általános pszichológia alapjai. Akadémiai Kiadó. Bp. 1964.
TIHANYI ANDOR: A tanulók aktivitását serkentő tényezők az általános iskola alsó tagozatában. Tanulmányok a neveléstudomány köréből. Akadémiai Kiadó. Bp. 1961.
ZUKOVITS IMRE: A tanulói aktivitás az iskolai oktató-nevelő munkában. Pécsi Tanárképző Főiskola. Módszertani Kiadványok. 7. sz. 1965.
ZUKOVITS IMRE: A cselekedtetés, a szemléletesség, az érzelmi motiváció és a gyakorlati foglalkozások. Munka és Iskola. 1965. október.
ZUKOVITS IMRE: A játékosság, a cselekedtetés, az érzelmi motiváció és az iskolai oktatás. Művelődési Tájékoztató. Pécs, 1966. február.

И. Зукевич:

ИГРИВОСТЬ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ АКТИВНОСТЬ УЧЕНИКОВ

Для доказательства того, что игра и игривость (применение игры при занятиях) могут иметь серьезную роль в обеспечении активного внимания, повышении успешности учебных занятий, автор в своих исследованиях со сравнительно небольшим числом учеников включил в преподавание т. н. игривые состязания (пения и музыки). На втором этапе исследований этот метод был распространен на несколько классов. При сопоставлении результатов экспериментальных и контрольных классов обнаружилось, что в классах, применивших метод состязания, как индивидуальная, так и коллективная активность учеников была значительно выше, чем в контрольных классах.

Imre Zukoivits:

PLAYING AS A FACTOR STIMULATING THE ACTIVITY OF THE PUPILS

The author demonstrates that playing and playfulness (playful occupations) can have an important role in assuring the pupils' active attention and in increasing the efficiency of learning at school. In the course of the author's investigations, carried out with a small number of pupils, the so-called playful competitions were included in the lessons (singing and music). In the second half of the examination, the procedure was extended to further classes. When comparing the achievements of the experimental and control classes it was found that both individual and collective activity were much better in those where also competitions had been arranged during the lessons.